

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงเน้นความสำคัญ ของเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็กก่อนวัยเรียน เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กเล็กก่อนวัยเรียนที่จะได้เจริญเติบโต เป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ รวมทั้งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป ดังนั้น โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงมุ่งที่จะส่งเสริมให้เด็กก่อนวัยเรียนในชนบท ได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้ มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญาอย่างถูกต้อง มีความพร้อมที่จะเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา เป็นการแบ่งเบาภาระการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองที่จะได้มีเวลาในการประกอบ อาชีพอย่างเต็มที่ มุ่งส่งเสริมให้ท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาและช่วยเหลือตนเอง โดยการเผยแพร่วิชาความรู้แผนใหม่แก่ผู้ปกครองและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะได้ช่วยแก้ไขปัญหาทุพโภชนาการของเด็ก เน้นให้ผู้ปกครองได้ตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็ก และเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาเด็กด้วย(อุมา สุคนธมานและคณะ, 2541) จากแนวพระราชดำริ แสดงให้เห็นว่า เด็กเป็นทรัพยากรที่มีค่าที่สุดของประเทศ การส่งเสริมพัฒนาการของเด็กจึงถือเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศที่สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัยก่อนเข้าโรงเรียน ซึ่งเป็นการวางรากฐานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่แท้จริง เนื่องจากการเรียนรู้ของมนุษย์เกือบร้อยละ 90 เกิดขึ้นในวัย 5 ขวบแรก (Bloom, 1964)

มีการศึกษางานวิจัยหลายเรื่องในประเทศสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กในแง่เศรษฐศาสตร์พบว่าผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าการลงทุนเพื่อพัฒนาการเด็กเป็นการลงทุนที่ยิ่งกว่าคุ้มค่าต่อผลทางสังคมในระยะยาวที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพราะการพัฒนาในวัยเด็กเล็กที่ส่งผลในวัยผู้ใหญ่ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน คือเด็กมีศักยภาพในการเรียนรู้และสามารถเข้ารับการศึกษาระดับที่สูงขึ้น มีการทำงานที่ดีขึ้น สามารถดูแลตนเอง และลดการพึ่งพิงจากรัฐลดอาชญากรรม และที่สำคัญคือลดอัตราการทอดทิ้งในรุ่นถัดไป และการศึกษาที่ยืนยันว่าการลงทุนให้เกิดโครงการเพื่อสนับสนุนพัฒนาการเด็กตั้งแต่วัยเด็กซึ่งถ้ายิ่งเล็กเท่าใดก็ยิ่งให้คุ้มค่ามากยิ่งขึ้นเท่านั้น ไม่เฉพาะแต่โครงการที่มุ่งเน้นด้านสุขภาพของเด็กเท่านั้นแต่รวมไปถึงโครงการที่มุ่งให้ความรู้แก่ผู้ดูแลเด็กในด้านพัฒนาการของเด็กด้วย (บังอร เทพเทียน และ ปิยฉัตร ตระกูลมษ์, 2550)

เด็กแรกเกิดถึง 5 ปีเป็นช่วงวัยที่สำคัญที่สุดของการเจริญเติบโตทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยเฉพาะด้านสมองซึ่งเติบโตถึงร้อยละ 80 ของผู้ใหญ่ เป็นวัยที่สำคัญและเหมาะสมที่สุดในการปูพื้นฐาน เพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นการ

ส่งเสริมพัฒนาการเด็กในช่วงวัยนี้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ย่อมนำไปสู่คุณภาพของผู้ใหญ่ที่จะเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าของประเทศชาติในอนาคต การพัฒนาการดังกล่าวเป็นพื้นฐานของสติปัญญา และสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก (นิตยา คชภักดี, 2543) การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการองค์รวมของเด็กปฐมวัยคือ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การศึกษาของพ่อแม่ รายได้ของครอบครัว และจำนวนบุตรที่มีชีวิตอยู่ มีผลสูงสุดต่อการอบรมเลี้ยงดูเด็ก (ลัดดา เหมาะสุวรรณ, 2547)

การเลี้ยงดูให้ความรัก ความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดของครอบครัวเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญจากการสำรวจพบว่า ผู้เลี้ยงดูเด็กในเวลากลางวัน ได้แก่ 1. พ่อ แม่ 2. ญาติ (ปู่ ย่า ตา ยาย ฯลฯ) 3. ฝากศูนย์เด็กเล็ก หรือโรงเรียนอนุบาล 4. จ้างเลี้ยงตามบ้าน ร้อยละ 49.8 29.5 18.4 และ 2.3 ตามลำดับ (สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ, 2546) นอกจากนี้ สำนักบริหารการทะเบียนยังพบว่า พ.ศ. 2547 มีประชากรทั้งประเทศ (ร้อยละ 16.2) 61,973,621 คน เป็นเด็กแรกเกิดถึง 6 ปี 4,783,339 คน หรือร้อยละ 7.7 ของประชากรทั้งประเทศ และมีเด็กกว่า 776,064 คน ที่ได้รับการเลี้ยงดูอยู่ในศูนย์เด็กเล็กสังกัดต่าง ๆ ทั้งสิ้น 17,949 แห่ง (กรมอนามัย, 2549)

จากสภาพสังคมปัจจุบัน ภาวะเศรษฐกิจบีบคั้นรายรับไม่พอรายจ่าย ทำให้แม่บ้านต้องออกทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เพิ่ม ประกอบกับครอบครัวมีลักษณะเป็นครอบครัวเดี่ยวที่มีเฉพาะพ่อ - แม่ และลูก ซึ่งปัจจุบันตัวเลขสูงถึงร้อยละ 40 ทำให้ขาดคนดูแลเด็กในครอบครัว หรือ พ่อ-แม่เด็กไปทำงานและฝากปู่ ย่า เลี้ยงตามต่างจังหวัด จึงทำให้แนวโน้มของความต้องการบริการดูแลเด็กมีเพิ่มขึ้น สถานบริการไม่ว่าจะเป็นศูนย์รับเลี้ยงเด็กต่าง ๆ จะต้องรับหน้าที่ที่สำคัญในการอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนเข้าโรงเรียนซึ่งสถานรับเลี้ยงที่มี ก็ไม่เพียงพอกับความต้องการและมีค่าใช้จ่ายที่ตามมา แต่ปัญหาใหญ่ของสถานบริการรับดูแลเด็กคือการดำเนินงานที่ยังขาดหลักการและทิศทางที่เหมาะสม ด้วยเรื่องนี้เป็นเรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมที่เคยอยู่กันแบบครอบครัวขยาย (Extended family) โดยมี พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งปัจจุบัน ชีวิตความเป็นอยู่ดังกล่าวนั้นมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง

จากชีวิตสังคมไทยที่เปลี่ยนไป ธุรกิจทางการศึกษา การเปิดศูนย์รับเลี้ยงเด็ก จึงเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ด จากสังคมเมืองเริ่มขยายไปสู่สังคมชนบท บางแห่งเปิดตามบ้าน บางแห่งมีบริเวณโดยใช้ชื่อเรียกต่าง ๆ กันไป เช่น เนอร์เซอรี บ้านเด็ก โฮมสคูล หลายแห่งขออนุญาตถูกต้อง บางแห่งไม่ได้ทำ โดยอ้างเป็นเพียงการรับฝากเลี้ยงเท่านั้น ซึ่งการดูแลควบคุมคุณภาพจึงยังเป็นไปแบบไม่ทั่วถึง สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นสถานที่ดูแลและให้การศึกษาแก่เด็ก มีการขออนุญาตจัดตั้งถูกต้องฐานะเทียบเท่าสถานศึกษามีทั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดตั้งเอง และเป็นศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของส่วนราชการต่าง ๆ ที่ถ่ายโอนภารกิจมาจากกรมพัฒนาชุมชน กรมศาสนา ให้อยู่ในความดูแลรับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2548) โดยกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้ให้หลักการจัดการศึกษาปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไว้ว่าเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ขวบ ซึ่งเป็นหลักการที่ต้องคำนึงถึงการ

พัฒนาการเด็กเป็นองค์รวม เพื่อโอกาสในการพัฒนาเด็กทุกด้านตามลำดับขั้นตอนของการพัฒนาการอย่างสมดุลและเต็มศักยภาพ และให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสังคม วัฒนธรรม ตามความเป็นอยู่จริงของเด็ก โดยมีผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นผู้เชื่อมโยงองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้แก่เด็ก ทั้งยังเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนาการอย่างเป็นองค์รวมโดยผ่านการเล่น ซึ่งเป็นพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็ก และผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมตามวัยโดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบแผนที่ดีในการเรียนรู้ การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ และจะต้องได้รับการประสานความร่วมมือจากครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษา

ปัจจัยหลักในการพัฒนาเด็กให้มีคุณภาพได้นั้นนอกเหนือจากสภาพแวดล้อมแล้วนั้น คือ ตัวครู ซึ่งมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องเพียง 2 ส่วน คือคุณภาพของตัวครูเอง และคุณภาพการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของครู คุณลักษณะของความเป็นครู คือ ต้องมีความรักศรัทธาในอาชีพ เมตตาและเอาใจใส่ลูกศิษย์เป็นแบบอย่างที่ดีของลูกศิษย์ หมั่นพัฒนาตนเอง เข้ากับผู้ปกครอง และชุมชนได้ดี แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือครูต้องมีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (ต่อยอดความรู้) อย่างมีประสิทธิภาพโดยให้ความสำคัญกับประโยชน์ที่จะเกิดกับลูกศิษย์เป็นอันดับแรก ในความเชื่อที่ว่า เด็กทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้และสามารถพัฒนาตนเองได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550)

สำหรับแผนการศึกษาแห่งชาติในอดีต จนถึงปัจจุบันได้พูดถึงการศึกษาก่อนวัยเรียนไว้ชัดเจนเริ่มตั้งแต่ปี พุทธศักราช 2520 หมวดที่ 2 ข้อ 16 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียนว่า รัฐบาลพึงเร่งรัดและสนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูเด็กในวัยก่อนประถมศึกษา โดยรัฐบาลจะสนับสนุนให้ท้องถิ่นและภาคเอกชนจัดให้มากที่สุด สำหรับรัฐบาลจะจัดทำเพียงเพื่อเป็นตัวอย่างและเพื่อการค้นคว้าเท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541) แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาของเด็กก่อนวัยเรียน ในหมวด 2 ข้อ 3 ได้ระบุว่า การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาความพร้อมของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคมเพื่อรับการศึกษาในระดับต่อไป และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 18 ระบุว่ารัฐบาลต้องจัดการศึกษาระดับปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ในสถานพัฒนาเด็กปฐมวัย อันได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออื่น ๆ

ตามบทบัญญัติของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มีความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการศึกษา เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันทางสังคมอื่น (ปฏิรูปการศึกษา, สำนักงาน.2545) สำหรับพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอน

การกระจายอำนาจ ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2542 ซึ่งออกตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติอำนาจและหน้าที่ ให้แก่องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นทุกประเภทรับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะ (Public service) ให้แก่ประชาชนใน พื้นที่ซึ่งรวมถึงการจัดการศึกษาด้วยสำหรับการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนั้นให้ใช้หลักสูตรปฐมวัย พ.ศ. 2546 ซึ่งยังยึดหลักพัฒนาเด็กโดยพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ และด้านสติปัญญา เพื่อการเติบโตของเด็กที่สมบูรณ์ สมวัยในทุกด้าน

การบริหารจัดการในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ประกอบไปด้วย คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งได้จากตัวแทนชุมชนต่าง ๆ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิโดยมี นายกเทศมนตรีเป็นประธาน สำหรับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจะมีหัวหน้าศูนย์ ผู้ดูแลเด็กและภารโรง เข้ามาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินการศูนย์

ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบดูแลจัดการศึกษาของ หน่วยงานในสังกัดไม่ว่าจะเป็น กองการศึกษา โรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ห้องสมุด รวมถึงการ จัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยเพื่อมุ่งหวังที่จะให้ความรู้แก่คนในชุมชน ซึ่งตลอด ระยะเวลา 3 ปีภายใต้การบริหารงาน ได้ดำเนินการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแห่งใหม่เพิ่มขึ้นสอง แห่งและโรงเรียนอนุบาลสาธิตอีกหนึ่งแห่ง โดยวัตถุประสงค์หลักเพื่อรองรับประชากรที่เพิ่มขึ้นใน ชุมชน รวมถึงเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของพ่อแม่ผู้ปกครองในชุมชน และยังเป็นการเพิ่มช่อง ทางการให้บริการอีกทางแก่ชุมชน ส่วนวัตถุประสงค์รองเป็นการกระตุ้น ให้ศูนย์เด็กเล็กอื่น ๆ นอก สังกัดเกิดการปรับตัว และพร้อมมอบคุณสิ่งดี ๆ ใหม่ ๆ ให้กับเด็กอื่น ๆ ในชุมชน

การเข้ามามีบทบาทในการบริหารด้าน จัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัด เทศบาลเมืองบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น รวมถึงการกำกับ ติดตาม พบว่า ศูนย์พัฒนา เด็กเล็กทั้ง 3 แห่งนี้ยังมีปัญหาหลากหลายที่ยังต้องได้รับการดูแล แก้ไข ไม่ว่าจะเป็นครูที่ขาด ประสิทธิภาพ ขาดความรู้ทักษะในด้านการดูแลเด็กเล็กที่ดี สาเหตุเนื่องจากนโยบาย “ครอบครัว เข้มแข็ง ท้องถิ่นเข้มแข็ง” ซึ่งเบื้องต้นของผู้บริหารท้องถิ่นเน้นที่จะเปิดโอกาสให้บุคลากรของ ชุมชนได้กลับมาทำงานในท้องถิ่น ดังนั้นเทศบาลจึงมีข้อจำกัดในเรื่องคุณสมบัติและการสรรหาผู้ที่ เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ เจตคติ และทักษะได้ค่อนข้างลำบาก ทำให้ครูที่บรรจุใหม่ส่วน ใหญ่ไม่ได้จบทางด้านปฐมวัยโดยตรง ผู้วิจัยจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มพูนความรู้ ทักษะทางด้านการ ดูแลเด็กปฐมวัย รวมถึงเจตคติที่ดีให้แก่ผู้ดูแลเด็กในศูนย์ทุกคน

งานวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการมุ่งที่จะพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในระบบงานการปฏิบัติต่อเด็กเล็กอย่างถูกต้อง ภายใต้ความเชื่อที่ว่า “เมื่อครูมี คุณภาพ เด็กก็จะมีคุณภาพตาม” โดยการพัฒนาศักยภาพเด็กปฐมวัยทั้งด้านร่างกายอารมณ์และ สติปัญญาในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น ปรึชญาการจัดยุทธวิธี รูปแบบการจัดกิจกรรมและการประเมินผล รวมทั้งกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาครั้งนี้จะได้นำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่ต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีคำถามการวิจัยดังนี้

1. กระบวนการ/วิธีการพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่ สภาพปัจจุบัน เป็นอย่างไร
2. ผลของกระบวนการ/วิธีการพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่ โดยใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นอย่างไร

1.3 จุดมุ่งหมายของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการการมีส่วนร่วมโดยมีวัตถุประสงค์ย่อย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานและกระบวนการ/วิธีการพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่
2. เพื่อศึกษาวิธีการและผลของกระบวนการพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่โดยใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการวิจัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในสังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่

ผู้ร่วมวิจัย (Research Participants) ได้แก่ บุคลากรผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่ ปีการศึกษา 2551 จำนวน 17 คน

รูปแบบและวิธีการวิจัยเป็นการพัฒนาบุคลากรโดยใช้หลักการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) ของเคมมิสและแมคแท็กการ์ด (Kemmis & McTaggart) ซึ่งประกอบด้วย กระบวนการวางแผน(plan) ลงมือทำ(act) เก็บรวบรวมข้อมูล(observe) และสะท้อนคิด(reflect) โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการ เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการพัฒนาเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นอย่างถ่องแท้ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพัฒนา

ระยะที่ 2 การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)และพัฒนาบุคลากรในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่

ระยะเวลาในการวิจัย กำหนดตามวงจรการปฏิบัติงานเป็นเวลา 1 ½ ปี คือจาก พฤศจิกายน 2551 ถึง 30 มีนาคม 2553

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ มีคำที่ผู้วิจัยได้นำมาให้นิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

1. การพัฒนาบุคลากร หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการเพิ่มพูนความรู้ เจตคติ ทักษะ ประสิทธิภาพ ตามบทบาทหน้าที่ของครูผู้ดูแลเด็กเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน ตามวัยโดยการอบรมเชิงปฏิบัติการ การมอบหมายงาน การสาธิตการสอน การศึกษาดูงาน การนิเทศภายในและ การนิเทศแบบคลินิก
2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่ จำนวน 3 แห่ง ซึ่งเป็นสถานที่ที่เด็กก่อนวัยเรียนใช้เป็นสถานที่เรียนรู้พัฒนาเตรียมความพร้อมตามวัย เพื่อที่จะเข้าเรียนในระดับชั้นอนุบาลต่อไป
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Practical Action Research) หมายถึง การวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ปัญหาหรือปรับปรุงการปฏิบัติงานที่ดำเนินอยู่โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการวิจัยคือ วางแผน ปฏิบัติการ เก็บรวบรวมข้อมูลและสะท้อนคิด เมื่อครบวงจรหนึ่ง ๆ แล้วมีการประเมินและพิจารณาปรับปรุงแผนใหม่เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือบรรลุผล
4. บุคลากร หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูเด็กและจัดกิจกรรมพัฒนาการเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลเมืองบ้านไผ่ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น
5. การอบรมเชิงปฏิบัติการ หมายถึง กระบวนการพัฒนาครู ที่มีการเชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถในการอบรมอย่างเป็นระบบ โดยการพัฒนาความรู้ เจตคติ การระดมการแลกเปลี่ยนความรู้ มีการฝึกปฏิบัติระหว่างการอบรมและการประเมินผลการอบรม เพื่อปรับปรุงและพัฒนา
6. การมอบหมายงาน หมายถึง การให้กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียน การทำระบบประกันคุณภาพภายใต้สถานศึกษา วิเคราะห์หลักสูตร เขียนแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การวิจัยในชั้นเรียน และการนิเทศการสอน
7. การสาธิตการสอน หมายถึง กระบวนการที่กลุ่มผู้ร่วมวิจัยใช้ในการได้นำเสนอรูปแบบการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยการแสดงหรือทำสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้ สังเกตและเรียนรู้จากกิจกรรมการสอน
8. การศึกษาดูงาน หมายถึง การที่บุคลากรของศูนย์พัฒนาเด็กได้เรียนรู้นอกสถานที่ โดยศึกษาการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโนนข่า ซึ่งได้รับรางวัลจากหน่วยงานในและนอกสังกัด โดยการได้มีประสบการณ์จริง และการสอบถาม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับใช้กับการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดเทศบาลเมืองบ้านไผ่ต่อไป
9. การนิเทศภายใน หมายถึง การกำกับติดตาม การจัดประสิทธิภาพของผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลเมืองบ้านไผ่ โดยบุคลากรภายในหน่วยงานเดียวกัน คือ ผู้วิจัย ผู้ร่วม

วิจัยให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้ดูแลเด็กภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยมีความมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน

10. การนิเทศแบบคลินิก หมายถึง การกำกับติดตาม การจัดประสบการณ์ของผู้ดูแลเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลเมืองบ้านไผ่ โดยบุคลากรภายนอกองค์กร คือ ผู้วิจัย ผู้อำนวยการกองการศึกษา โดยมีความมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการปฏิบัติงาน ผู้ดูแลเด็กและผู้นิเทศจะร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการจัดประสบการณ์ การสังเกตการสอน และการประเมินการจัดการเรียนการสอน เพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขร่วมกันและขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ผู้ดูแลเด็ก สามารถนิเทศตนเองได้ในที่สุด

1.6 กิจกรรมสอดแทรก

สิ่งสอดแทรก (Intervention) คือ กิจกรรม วิธีการ เชิงพฤติกรรมศาสตร์ สังคมศาสตร์ ที่จัดให้มี ในรูปแบบของกลยุทธ์ ยุทธวิธี โครงการ กระบวนการ เกี่ยวกับบุคคลในองค์การ ที่ดำเนินการแล้วทำให้องค์การในภาพรวมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงปรารถนา ซึ่งผู้วิจัย ได้จัดให้มีกิจกรรมสอดแทรก ดังนี้

6.1 สุนทรียสนทนา (Dialogue) เป็นวิธีการพูดคุยซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกัน พูดคุยถึงสภาพปัญหาและข้อเท็จจริงของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโดยไม่เรียงลำดับหัวข้อสนทนา มีอิสระในการพูดคุย สามารถพูดและถามอะไรก็ได้ ส่วนคนอื่น ๆ จะตอบหรือไม่ตอบก็ได้ ทุกคนเท่าเทียมกัน และคนที่อยู่ในวงพูดคุยจะเป็นกระบอกเสียงให้กันและกันอย่างปราศจากอคติ เพื่อเปิดโอกาสให้แต่ละคนเรียนรู้ตนเองและแก้ไขปรับปรุงตนเอง เพื่อให้สามารถทำงานร่วมกันและอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข

6.2 การจัดการหรือการบริหารความรู้ (Knowledge Management : KM) เป็นการ นำเอาความรู้จากภายนอกมาสู่ภายใน มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน มีการรวบรวมองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวของผู้ร่วมวิจัยทั้ง 17 คน มาพัฒนาเป็นระบบเพื่อให้ทุกคนสามารถเข้าถึงความรู้และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6.3 สุนทรียสาธก (Appreciative Inquiry) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมวงสนทนาระยะสั้น ๆ โดยผู้วิจัยใช้ศิลปะของการถามคำถามอย่างสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การส่งเสริมให้ระบบมี ศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดโดยใช้กระบวนการ AI จะเริ่มจากการค้นหา ประสบการณ์ที่ดีที่สุด (Peak Experience) จากนั้นเอาประสบการณ์ที่ได้ไปสานต่อเป็นความฝัน หรือวิสัยทัศน์ (Dream) วางแผนทำให้วิสัยทัศน์เป็นจริง (Design) และเริ่มต้นทำ

6.4 ฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening) เป็นการตกลงทำความเข้าใจว่าการสนทนา ทุกรูปแบบ ขอให้ทุกคนฟัง ฟังให้ได้ยิน โดยไม่ใส่ใจว่าเสียงนั้นเป็นเสียงของใคร กำหนดใจให้ รู้ได้ว่าเสียงที่ได้ยินคือเสียงของกัลยาณมิตร นอกจากนี้ยังต้องเผื่อสังเกตอารมณ์และความรู้สึกของ ตนเอง เสียงของคนในวงสนทนาหรือเสียงจากธรรมชาติอาจมีความคิดบางอย่างเกิดขึ้นมาในใจ

และความคิดนั้นอาจนำไปใช้ในการเริ่มต้นของการทำอะไรบางอย่างที่มีคุณค่าต่อตนเองและสังคมในอนาคตได้

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์กรและการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิผล ดังต่อไปนี้

1. เป็นแนวทางในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาปฐมวัยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติ เลี้ยงดู เด็กเล็กในศูนย์ พร้อมทั้งเกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงตนเอง เพื่อเป็นครูที่มีคุณภาพอยู่ตลอดเวลา โดยการมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนให้มีความพร้อมทั้งทางด้าน ร่างกาย อารมณ์และสติปัญญา ผ่านหลักสูตรหรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
2. สามารถนำรูปแบบการพัฒนาบุคลากรที่เป็นประโยชน์ทางการศึกษาปฐมวัยเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหาร องค์กรทางการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ๆ ในการพัฒนาบุคลากรครูต่อไป
3. สามารถนำรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ใช้กิจกรรมสอดแทรกไปขยายผลประยุกต์ใช้กับการพัฒนาครูในระดับต่าง ๆต่อไป